

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

לקבלת גליון שבועי במייל: y.b.daskal@gmail.com

כל הזכויות שמורות ©

ביאור בינת החכמה על "משך חכמה"

מאת: יצחק בירך דסקל, טל: 052-7611435

בס"ד חג הפסח ושביעי של פסח תש"פ

פרשת בא פיסקא לב - לט

בדין ומה אם במקום שאין מקצת אוכל נפש דוחה שבת, מקצת עבודה דוחה שבת, מקום שכל אוכל נפש דוחה יום טוב, אינו דין שכל עבודה דוחה יום טוב תלמוד לומר, אך אשר כו'. וצריך ביאור זה הקל וחומר, איך דנים קל וחומר כזה, הלא נאמר דיו, מה בשבת מקצת עבודה דוחה אותה, כן ביום טוב רק מקצת עבודה דוחה אותה, וכמו שאמרו בסוף כיצד הרגל (בבא קמא כה, א) על הא דדן ומה במקום שהוקל על השן ורגל החמיר בקרן, מקום

הוא הדין קרן ברשות היחיד אין לחייב אלא חצי נזק, ועל כורחך צריך לומר, שהמכילתא אתיא כרבי טרפון בבא קמא (שם), שסובר שאם נאמר דיו מיפרך קל וחומר לא אמרינן דיו, והכא נמי, אם נאמר דיו, מיפרך קל וחומר, שהרי תמידין ומוספין ביום טוב מפורש בתורה להתיר, ואין צריך קל וחומר משבת.

והנה במסכת ביצה (כה, א) למדו בית הלל מקל וחומר להתיר הקרבת עולת ראייה ושלמי חגיגה ביום טוב, מקל וחומר משבת, ומה במקום שאסור להדיוט, דהיינו לבשל בשבת אוכל נפש, התירה תורה תמידין ומוספין בשבת, מקום שמותר להדיוט, דהיינו יום טוב, שהתירה תורה אוכל נפש ביום טוב, אינו דין שמותר לגבוה. והקשה המשך חכמה, מדוע התם לא אמרינן דיו, והרי בית הלל אינם סוברים כרבי טרפון. ומתרץ, דכיון שבית הלל לומדים להתיר עולת ראייה ולשמי חגיגה שהם חובות היום, הרי הם כתמידים ומוספין בשבת, ואפילו אם נאמר דיו, יש לנו להתיר אותם שהם כחובות היום של שבת, ובאמת הבא מן הדין יהיה כנידון. אלא שלפי זה הוקשה למשך חכמה בסוף דבריו, אם כך הדרא קושיא לדוכתא, דאפילו לרבי טרפון יש להקשות, מנין ללמוד להתיר כל קרבנות ביום טוב, ולא אמרינן דיו, ואין לומר דמיפרך קל וחומר, דהרי צריך את הקל וחומר לעולת ראייה ושלמי חגיגה שהם כתמידים ומוספין שבשבת, כדאייתא בביצה בדברי בית הלל, ונשאר בקושיא. ובתוך דבריו מבאר דברי אבא שאול בביצה, ויבואר בהערה הבאה.

[לב]

(יב, טז) ובימים הראשון מקרא קדש ובימים השביעי מקרא קדש? והיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם:

מדוע כתוב ל"כל" נפש

אך אשר יאכל לכל נפש. מכילתא¹ (דפסחא בא פרשה ט, ד) כל אוכל נפש דוחה יום טוב, ואין כל עבודה דוחה יום טוב, שהיה

¹ [לב] תוכן דבריו לומר על פי המכילתא, מדוע כתוב "לכל" נפש, ולא סגי דלכתוב 'לנפש'. ואמרו במכילתא (בא פרשת פסחא, ט, ד) דהנה בשבת אסרה תורה לבשל אוכל נפש אבל התירה תורה להקריב תמידים ומוספין, אם כן היה לנו ללמוד קל וחומר משבת ליום טוב, להתיר להקריב ביום טוב את כל הקרבנות, ולומר, ומה אם שבת החמורה, שלא התירה תורה בישול כלל בשבת, אפילו מה שהוא לצורך אוכל נפש, אף על פי כן התירה תורה להקריב מקצת קרבנות, דהיינו תמידין ומוספין, יום טוב שהוא קל, שהתירה תורה לבשל כל אוכל נפש, אינו דין שנתיר כל עבודה, אפילו מה שאינו חובות היום, לפיכך כתיב "כל" נפש, לומר לך, דוקא בישול הותר "כל" נפש, אבל עבודה לא הותר רק מקצת עבודה, דהיינו חובות היום ולא כל עבודה.

והקשה ה"משך חכמה" איך הוה ילפינן קל וחומר משבת להתיר ביום טוב כל עבודה, הא דיו לבא מן הדין להיות כנידון, כמו שאמרו בבבא קמא (כה, א). דהנה שן ורגל פטורים ברשות הרבים וחייבים נזק שלם ברשות היחיד, וקרן חייב ברשות הרבים חצי נזק. ואמרו חז"ל (שם) דיש ללמוד שקרן ברשות היחיד חייב נזק שלם, קל וחומר משן ורגל שברשות הרבים הוקל להם, שהם פטורים, החמיר בקרן לשלם חצי נזק, מקום שהחמיר בשן ורגל דהיינו ברשות היחיד שחייבים נזק שלם, אינו דין שנחייב קרן נזק שלם. ואמרו שם שאינו קל וחומר, דיש לומר, דיו לבא מן הדין להיות כנידון, פירוש, די לזה שנלמד מקל וחומר [שנקרא דין בלשון חז"ל], להיות כנידון, כאותו שנלמד ממנו, וכיון שנלמד מקרן ברשות הרבים שחייב רק חצי נזק,

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

מלא ושולחן רבך ריקם, פירוש, וכיון שכן הדין נותן אף בלא קל וחומר דשבת, ולא אמרינן דיו, דהקל וחומר אינו רק גילוי מילתא וראיה לסברתנו דשולחן רבו עדיף משולחנך, ודו"ק. אבל אם כן, איך יליף כאן במכילתא על נדרים ונדבות שקרבין ביום טוב, לימא דיו, ואם דהוי מיפרך קל וחומר, הא הוי ילפינן עולת ראיה וכמו שפירשתי לעיל. וצריך ביאור עוד בזה, ואין כאן מקום להאריך³.

[לג]

יב, יז) ושמרתם את המצות פי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדלתיתכם חקת עולם:

מדוע כתוב "שמירה" הרבה פעמים בפסח ובשבת

יב, יז) ושמרתם את המצות. ושמרתם⁴ את העבודה הזאת (פסוק)

[לג]

⁴ [לג] תוכן דבריו, דהנה על הפסוק (יב, יז) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת פִּי בְעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת צְבָאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדַרְתֵּיכֶם חֻקַּת עוֹלָם", יש לתת טעם: א. מדוע כתוב לשון שמירה. ובאמת, לא רק כאן כתוב לשון שמירה בפסח, אלא בהרבה מקומות כתבה התורה על פסח לשון שמירה, הן על המצות, והן על חודש האביב, וצריך טעם בזה. ב. מדוע נקרא פסח שבת, בהרבה מקומות בתורה כדכתיב (כג – יא, טו, טז) ממחרת השבת. ג. מדוע כתבה תורה במצוות שבת הרבה פעמים לשון שמירה.

ומבאר המשך חכמה על פי מה שאמרו חז"ל (עירוין צו, א. ועוד) כל מקום שנאמר השמר כו' אינו אלא לא תעשה, ועל פי זה יש לתת טעם מדוע כתבה תורה לשון שמירה הרבה פעמים בשבת ובפסח כדי שעקרום יהיה לא תעשה, ולכלול בו את הנשים, דכיון שנשים אינם חייבות במצוות עשה שהזמן גרמא, אם שבת ופסח לא היו עיקרן לא תעשה, היו נשים פטורות מעשה של שבת דהיינו קידוש, ומעשה של פסח דהיינו אכילת מצה וקרבן

שהחמיר על השן ורגל אינו דין שנחמיר על הקרן אמרו לו, דיו לבא מן הדין להיות כנדון, מה ברשות הרבים חצי נזק, אף ברשות הניזק חצי נזק, אם כן, הכא נמי נימא דיו מה בשבת רק מקצת עבודה דוחה, כן ביום טוב רק מקצת עבודה דוחה. ועל כרחין דאתיא סתמא דמכילתא כו' טרפון, דכל היכי דמיפרך קל וחומר לא אמרינן דיו. ובגמרא (ביצה כ, ב) לא פרכינן דיו, דהתם עבדי בית הלל קל וחומר על עולת ראיה ושלמי חגיגה, דהמה חובת היום כמו תמידים ומוספים חובת היום בשבת, כן הני חובת היום ברגל, ואם כן הוא דיו כשבת. ואבא שאול² שסובר נדרים ונדבות קרבין ביום טוב ועביד קל וחומר ומה במקום שכירתך סתומה, כירת רבך פתוחה, מקום שכירתך פתוחה אינו דין שתהא כירת רבך פתוחה. והוה קשה ליה, נימא דיו, כמו שבשבת כירת רבך פתוחה, כך תהא ביום טוב, ולא יותר, והיינו דוקא עולת ראיה ושלמי חגיגה דהמה צורך הרגל כמו מוספים בשבת, ולא נדרים ונדבות, דעל זה נאמר דיו, לכן מסיים, וכן בדין, שלא יהא שולחנך

² על פי דרכו מבאר דברי אבא שאול בביצה (שם), וד"ל "אבא שאול אומרה בשלשן אחרת, ומה במקום שכירתך סתומה [פירוש, ביום בשבת], כירת רבך פתוחה [שמותר להקריב בשבת תמידין ומוספין], במקום שכירתך פתוחה [ביום טוב שמותר לבשל אוכל נפש], אינו דין שכירת רבך פתוחה [שמותר להקריב קרבנות ביום טוב], וכן בדין שלא יהא שולחנך מלא ושולחן רבך ריקן" ע"כ. ויש לדקדק, מדוע מוסיף עוד טעם וכן בדין כו', ומבאר, שאבא שאול היה קשה לו, הא יש לומר דיו, כמו שבשבת כירת רבך פתוחה רק למוספין, כך ביום טוב לא יהיה מותר אלא עולת ראיה ושלמי חגיגה, לכן מסיים שהיה בדין כו' פירוש, וכיון שכן, הדין נותן אף בלא קל וחומר דשבת, ולא אמרינן דיו, דהקל וחומר אינו רק גילוי מילתא, וראיה לסברתנו דשולחן רבו עדיף משולחנך.

³ תמצית דבריו: על פי המכילתא, נאמר "כל" נפש ללמד דדוקא עבור "כל" נפש הותר ביום טוב, ולא "כל" עבודה, לפיכך נדרים ונדבות שאינן חובות היום אינם קרבים ביום טוב. שהיה מקום ללמוד קל וחומר משבת להתיר כל עבודה, קא משמע לן קרא שאסור. ומפלפל בדברי הקל וחומר ונשאר בצ"ע.

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

בשבת, כל העשין שבו, המה כלא תעשה, ונשים מצוות בקידוש היום, כל שישנו בשמור ישנו בזכור (ברכות כ, ב), וכן פסח, עיקרו הלא תעשה, וגם העשין שוב יש להן דין לא תעשה, ונשים חייבות במצה, דכל שישנו בלא תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה (פסחים צא, ב). ועיקר דרשה, מזה דלא כתיב עשייה במצה ובפסח, רק שמירה, לכן נשים חייבות, [ומסולק מה שהקשו מכלאים ומציצות, בתוס' (יבמות ד, א ד"ה לא)]. ובירושלמי ברכות פרק הרואה (ט, ג), דסבר דלעשות ציצית ותפילין ומזוזה מברך על עשייתן [אף שלא גמר מצותה בשעת עשייה], תני, דגם על סוכה ולולב מברך בשעת עשייתן, היינו משום דחג הסוכות תעשה (דברים טז, יג), כתיב, ולולב יליף מסוכה [סוכה יא, ב יעוין שם], וכן בציצית. אבל על אפיית מצה לא כתיבה דמברך, משום דלא כתב עשייה במצה, רק שמירה לבד. ולכן בירושלמי פרק

כה), ושמרתם את הדבר הזה (פסוק כד). ובמשפטים (כג, טו) חג המצות תשמור, וכן בתשא (לד, יח). וכן בראה (דברים טז, א) שמור חודש האביב. הנה על מצוה פרטיות זו נאמרה שמירה בפרט, הרבה פעמים, כמו על שבת שנאמרה בו שמירה, שמור את השבת (שמות ה, יב), ובתשא, ג' פעמים שמירה בשבת (לא-יג, יד, טז), ובבהר (ויקרא כו, ב) ובקדושים (ויקרא יט, ג) את שבתותי תשמורו. לכן נקרא פסח שבת, כמו דכתיב (כג – יא, טו, טז) ממחרת השבת, שהוא כמו שבת בשמירה. ושמור בכל מקום הוא לא תעשה, כמו שאמרו (עירובין צו, א. ועוד) כל מקום שנאמר השמר כו', אינו אלא לא תעשה, וכן (דברים כג, כד) מוצא שפתיך תשמור, זו לא תעשה (ראש השנה ו, א), וכן (שמות כג, יג) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, ליתן לא תעשה על כל עשה שבתורה (מכילתא משפטים, מסכת דכספא פרשה כ). ולכן

ויש עוד טעם פנימי מדוע ציוותה תורה פעמים רבות שמירה בפסח, הן על החג והן על חודש האביב, כי בזכות שישראל משמרים את חודש האביב, ואת המצות, מדה כנגד מדה, ה' שומר לישראל הלילה הזה לגואלן, כדאמרו חז"ל (ראש השנה יא, ב) "רבי יהושע אומר: בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל. מנלן, אמר קרא (שמות יב, מב) ליל שמרים - ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית". ומצאנו בחז"ל מדה כנגד מידה כיצא בזה, דעל הפסוק (דברים יא, כב) "כי אם שָׁמַר תִּשְׁמְרוּן אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָהּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם לְלַקֵּחַ כָּל דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָה בו", דרשו חז"ל (דברים רבה, ראה ד, ד) "מה כתיב למעלה מן הענין (דברים יא, כב) כי אם שמור תשמרון וגו', מהו את כל המצוה הזאת, אמר רבי לוי זו קריאת שמע, רבנן אמרי זו השבת, שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה, דבר אחר, כי אם שמור תשמרון, אמר בר קפרא הנפש והתורה נמשלה בנר, הנפש דכתיב (משלי כ, כז) נר ה' נשמת אדם, והתורה דכתיב (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, אמר הקדוש ברוך הוא לאדם הזה, נרי בידך ונר בידך, נרי בידך זו התורה, ונר בידך זו הנפש, אם שמרת את נרי, אני משמר את נרך, ואם כבית את נרי, אני מכבה את נרך, מנין, דכתיב (דברים ד, ט) רק השמר לך ושמר נפשך מאד הוי כי אם שמור תשמרון" ע"כ.

פסח, לפיכך כתבה תורה שמירה הרבה פעמים בשבת ופסח, שיהיו עיקרן לא תעשה, לחייב בהן את הנשים שחייבות במצוות לא תעשה אפילו שהזמן גרמא, ואז חייבות גם בעשה של פסח ושבת, ולכן פסח נקרא שבת, כי הוא שווה לשבת, שעיקרו לא תעשה, ועיקרו שמירה, דהוא לא תעשה, ומבואר היטב הכל בס"ד.

ועל פי זה יתיישב קושיית התוס' ביבמות (ד, א ד"ה לא), שהקשו, מדוע נשים אינם חייבות בציצית מאותו הטעם שחייבות בקידוש ובמצה, והרי ציצית כתוב סמוך לכלאים, וכל שישנו בכלאים יהיה חייב בציצית, כמו הא דאמרו שמי שחייב בלא תעשה של שבת, חייב בעשה של קידוש, וכל מי שישנו בלא תעשה של לא תאכל חמץ, ישנו בקום עשה של אכילת מצה, ולאור המבואר מתיישב היטב, דלא דרשו חז"ל דרשה זו אלא בשבת ובפסח בלבד, כיון שנאמרו בהם הרבה פעמים שמירה, ועיקרן הוא לא תעשה, לכן נשים חייבות, ולא רק מפני שיש לא תעשה בהם בלבד.

ועל פי זה יתיישב עוד תמיה, דהנה בירושלמי (ברכות ט, ג) אמרו דמברך על עשיית ציצית תפילין מזוזה סוכה ולולב, ואינו מברך על עשיית מצה, כיון דבמצה שמירה כתיב ולא עשייה, לכן אינו חייב על עשייה רק על אכילתה. ועל פי זה מיושב מדוע לבית שמאי סוכה ישנה פסולה (סוכה ט, א), והיינו שאינה לשמה, ומצה ישנה כשרה, דבסוכה כתיב עשייה, וצריך העשייה להיות לשמה, אבל במצה, העיקר הוא השמירה, לכן אינו פסול כשעשייתה אינה לשמה.

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

[לד]

יב, יט) שְׂבַעַת יָמִים שָׁאֵר לֹא יִמָּצָא בְּבִתְיֹכֶם כִּי כָּל אֶחָד מִחֲמֻצֹת
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מַעֲדַת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ:

מה הפירוש "כי כל אוכל"

יב, יט) שבעת' וכו' שאור לא ימצא בבתיכם, כי אינו ראוי לשום

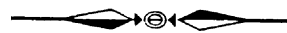
שהוא נתינת טעם, לכן רק דרשו "מכל", דהיינו מ"כי כל" דרשה אחת לרבות הנשים, ומיושב דקדוק א-ב.

אבל בפסוק (ויקרא ב, יא) "כֹּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַה' לֹא תַעֲשֶׂה חֻמֵּץ כִּי כָּל שָׂאֵר וְכָל דְּבִשׁ לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה לַה'", התם אין לומר שהוא טעם מדוע אסור לעשות מנחה חמץ כיון שאסרה תורה להקריב חמץ, דאין זה טעם מספיק, שהרי דרשו חז"ל במנחות (נה, א) דגם אם מחמץ את השירים של המנחה, שנאכלים לכהנים, גם עובר בלאו דלא תעשה חמץ, מוכח, שאין טעם האיסור לעשות מנחה חמץ, מפני שאסור להקריב על גבי המזבח חמץ, דהרי גם השירים אסורים להיות חמץ, ועל כורחך הא דכתיב "כי כל" בהאי קרא, לדרשה הוא דאתא, לפיכך דורש רבי אליעזר מהאי קרא לרבות עירובו, מה שאין כן הכא, לא דריש עירוב חמץ לענין פסח, דהא דכתיב "כי כל", בא לתת טעם לאיסור בל יראה חמץ, לכן מסיק הש"ס רק בקשיא ולא בתיובתא, על פי הכלל שבידינו מהגאונים (רשב"ם בבא בתרא נב, ב ד"ה קשיא), שאם יש תירוץ לקושיא, מסיק הש"ס בקשיא ולא בתיובתא, ומישוב דקדוק ג' בס"ד.

והנה הא דיש לאו להחמין שירי המנחה, למדו חז"ל מדכתיב (ויקרא ו, י) "לֹא תֹאפֶה חֻמֵּץ חֶלְקִים נְתַתִּי אֹתָהּ מֵאֲשֵׁי קֹדֶשׁ קְדָשִׁים הוּא פְּחֻטָּא וְכֹאֲשִׁים", וז"ל הגמרא (מנחות נה, א) "אמר ריש לקיש, דאמר קרא: לא תאפה חמץ חלקים, אפי' חלקים לא תאפה חמץ" ע"כ. ועל פי דרשת חז"ל מתפרש הפסוק "לֹא תֹאפֶה חֻמֵּץ", המנחה עצמה, ועוד לא תאפה חמץ "חלקים" השירים. ומבאר המשך חכמה, דזה הוא על פי הדרש, אבל פשט הכתוב הוא, מה הטעם "לא תֹאפֶה חֻמֵּץ" מפני ש – "חֶלְקִים נְתַתִּי אֹתָהּ מֵאֲשֵׁי", כלומר השירים של הכהנים כאילו באים מהאש, ומכח זכות ההקטרה, לכן לא תאפה חמץ, כי כבר כתבה תורה (ויקרא ב, יא) כִּי כָּל שָׂאֵר וְכָל דְּבִשׁ לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה לַה'". והטעם שהכהנים זוכים מכח ההקטרה, הוא כעין מה שאמרו במדרש שמות

קמא דסוכה (הלכה ב), גבי סוכה ישנה, דפליגי בית שמאי ובית הלל, אמר, מצה ישנה פלוגתא דבית שמאי ובית הלל כו', ובבלי (סוכה ט, א) לא מזכיר זה, משום דטעמא דבית שמאי, דיליף מחג הסוכות תעשה (דברים יג), ובמצה לא כתוב עשייה רק שמירה, ודו"ק. לכן כשישראל שומרים חודש האביב והמצות, שומר השם יתברך הלילה הזה לגאלם (ראש השנה יא, ב), וכיוצא בזה אמרו (דברים רבה ד, ד) כשאתה שומר נרי אני משמר נרך כו'⁵.

⁵ תמצית דבריו: הטעם שכתבה תורה בשבת ובפסח פעמים רבות לשון שמירה, כי לשון "שמור" הוא לא תעשה, ולתת לכל העשה של שבת ופסח, קידוש וקרבת פסח ומצות, דין לא תעשה, כדי לחייב בו את הנשים, וכן כדי שאם ישמרו את הפסח (והשבת), ישמור להם ה' את ליל השימורים לגאלם, מדה כנגד מדה. ולכן נקרא פסח שבת, כי שניהם שווים בבחינת השמירה.

[לד]

⁶ [לד] תוכן דבריו: על הפסוק יב, יט) "שְׂבַעַת יָמִים שָׁאֵר לֹא יִמָּצָא בְּבִתְיֹכֶם כִּי כָּל אֶחָד מִחֲמֻצֹת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מַעֲדַת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ", יש לדקדק: א. מהו אריכות הלשון "כִּי כָּל", די לכתוב "וְכָל אֶחָד כו'". ב. מהו לשון "בְּבִתְיֹכֶם", לכתוב "לא ימצא לכם". ג. בפסחים (מג, ב) הקשה הש"ס, מדוע רבי אליעזר דורש מהפסוק (ויקרא ב, יא) "כֹּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַה' לֹא תַעֲשֶׂה חֻמֵּץ כִּי כָּל שָׂאֵר וְכָל דְּבִשׁ לֹא תִקְטְרוּ מִמֶּנּוּ אִשָּׁה לַה'", מהמילים "כִּי כָּל" לרבות עירובו, ובפסח לא דורש מהכתוב הנ"ל "כי כל" לרבות עירובו, ומסיק בקשיא ולא בתיובתא, משמע דיש תירוץ לקושיא זו, ומה יש לתרץ על זה.

ומבאר המשך חכמה, דהא דכתיב הכא "כי כל", אין זה יתור לשון, דבא הכתוב לתת טעם מדוע אסור להמצא חמץ, כיון שגם הנשים אסורות באכילת חמץ, לכן אין להניח חמץ בביתכם, כי הוא בלאו הכי אסור לכולם, ואין בשביל מי להניחו בביתכם, ולכן כתוב "בתיכם", דבית הוא רומז לנשים, כמו שדרשו חז"ל במכילתא (יתרו – מסכת שביעית תא דבחדש פרשה ב) "כה תאמר לבית יעקב, אלו הנשים; ותגד לבני ישראל, אלו האנשים" [ולא דקדק המשך חכמה לכתוב בית יעקב], ולכן דרשו חז"ל (פסחים מג, ב) מ"כי כל" לרבות נשים, ולא דרשו מ"כי" דרשה אחרת, כיון

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

הפשט אמר (ויקרא ב, יא) חלקם נתתי מאשי, והוא כאילו זכה האש בכולן, והם זכו מהאש, לכן חמץ, שאסור להקטיר, גם לכהנים אסור לאכול, ועיין במדרש רבה תשא פרשה מא, ג אמר לו, איני מבקש אלא מזה שבתוך פיך כו', ודו"ק היטב⁸.

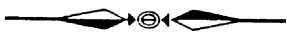

[לה]

יב, טז) ובימים הראשון מקרא קדש ובימים השביעי מקרא קדש יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶף אִשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם:

מה הפירוש "הוא לבדו"

יב, טז) אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה כו'. יתכן, דכיון

[לה]

⁹ [לה] על הפסוק (שמות יב, טז) "ובימים הראשון מקרא קדש ובימים השביעי מקרא קדש יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם אֶף אִשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם", יש לדקדק, מהו כונת התורה במילים "הוא לבדו", דלכאורה די לכתוב "אֶף אִשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ יַעֲשֶׂה לָכֶם".

ומבאר המשך חכמה, דכאן רמזה תורה להא דתניא בבבליה (כא, ב), והוא גם במכילתא (יב, טז), דאסור לבשל אלא לאדם ולא לבהמה, ולמדוהו ממקום אחר. ויש לומר, דזה נרמז כאן בתורה. וכדי להבין זאת, יש להקדים מה שכתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה (ד, ח-ט)

וד"ל "נפש כל בשר, היא צורתו שנתן לו האל. והדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם, היא צורת האדם השלם בדעתו. ועל צורה זו נאמר בתורה (בראשית א, כו) 'נעשה אדם בצלמנו כדמותנו', כלומר, שתהיה לו צורה היודעת ומשגת הדעות שאין להם גולם, כמו המלאכים שהם צורה בלא גולם, עד שידמה להן, ואינו אומר על צורה זו הניכרת לעינים, שהיא הפה והחוטם והלסתות ושאר רישים הגוף שזו תואר שמה, ואינה הנפש המצויה לכל נפש חיה, שבה אוכל ושותה ומוליד ומרגיש ומתהוה, אלא הדעה, שהיא צורת הנפש, ובצורת הנפש הכתוב מדבר בצלמנו כדמותנו, ופעמים רבות תקרא זאת הצורה נפש ורוח, ולפיכך צריך להזהר בשמותן שלא יטעה אדם בהן, וכל שם ושם ילמד מענינו".

אדם, כי כל אוכל מחמצת, בין נשים בין אנשים ונכרתה, ולכן לא ימצא בבתיכם. ולהוראה זו כתב בתיכם, כי בית הוא מכונה מי שיש לו אשה, וכמו שאמרו במכילתא (יתרו מסכת דבחדש פרשה ב) בית ישראל אלו הנשים כו', סוף פרק ב דשביעית⁷. מזה דמרבי (פסחים מג, ב) רבנן מכי כל הנשים, והוא טעם, לכן לא שייך למידרש מכי דרשה אחרינא, אבל גבי (ויקרא ב, יא), כל המנחה כו' לא תעשה חמץ כי כל שאור כו', אין זה טעם מספיק, דהא אפילו לאחר קמיצת המנחה, שירים של כהן גם כן המחמץ לוקה (מנחות נה, א), לכן מרבה מכי, לרבות עירובו (פסחים מג, ב), ומסולק קושית הגמרא ריש אלו עוברין (פסחים מג, ב), לכן אמר קשיא ולא תיובתא, דאיכא תירוץ, כמו שכתבו זכרונם לברכה (רשב"ם בבא בתרא נב, ב ד"ה קשיא. ועוד). ועל דרך

רבה (כי תשא פרשה מא) ר' יצחק ור' לוי חד מנהון אמר, למה הדבר דומה, לעשיר שהיה לו בן, בא בנו מבית הספר, מצא תמחוי לפני אביו, נטל אביו חתיכה אחת ונתנה לו, מה עשה בנו, אמר לו, איני מבקש אלא מזה שבתוך פיך ע"כ, לכן הכהנים זוכים מכח ההקטרה, שכביכול בא לה', ומשם הם זוכים.

[ואין להקשות, דאם כן מדוע דורש רבי אליעזר מכי כל (ויקרא ב, יא) לרבות עירובו, ולא אומר דהוא טעם, מדוע לא תעשה חמץ, דכיון שאסור להקטיר אסור לעשות חמץ, ואף על פי שאפילו שירים אסורים חמץ, מכל מקום, גם שירים אסורים מפני שהם באים כאילו מההקטרה. דיש לומר, דמכל מקום אין זה משמעות לשון הכתוב, ועוד צ"ע].

⁷ לא זכיתי להבין, מה ענין סוף פרק ב' דשביעית לכאן. וראיתי מי שהגיה פרק ד', וגם זה לא מובן. וצ"ע.

⁸ תמצית דבריו: הא דכתיב "כי כל אוכל כו'", בא לתת טעם, מדוע אסור שימצא שאור בביתכם, כי כל אוכל כו', אפילו הנשים אסורות בחמץ, לכן אין עבור מי להניחו, כי כולם אסורים בו, ולכן לא דרש רבי אליעזר שום דרשה מהא דכתיב "כי כל". אבל בהא דכתיב "כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ פי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'", אין לפרש דבא לתת טעם, כיון דאפילו השירים, ששייכים לכהנים ואינם נקטרים, אסורים להיות חמץ.

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

[לו]

(יב, יט) שְׁבַעַת יָמִים שָׁאֵר לֹא יִמְצָא בְּבִתְיֶכֶם פִּי כָּל אֶחָד מִחֻמְצָת

וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאִזְרַח הָאָרֶץ:

מדוע רק בכרת דאכילת חמץ כתבה תורה לגר קודם לישראל

(יב, יט) שבעת ימים כו'. כתב¹¹ כרת באוכל חמץ, ובאינו עושה

ללמד, שאין לבשל בשביל נפש הבהמה, אלא בשביל נפש האדם, ורמז לזה במילים "הוא לבדו", לנפש, שיכולה להתקיים לבדו בלא חיבור הגוף, כי נפש הרוחנית שיש באדם מתקיימת גם ללא חיבור לגוף, והיא צורה ללא גולם, כצורת המלאכים.

[לו]

¹¹ [לו] [באמת, אין תחליף ללשון קדשו. אבל ראינו לבאר ולסדר הדברים, כדי להקל על המעיין להתענג על צחות לשונו]. תוכן דבריו, על הפסוק (שמות יב, יט) "שְׁבַעַת יָמִים שָׁאֵר לֹא יִמְצָא בְּבִתְיֶכֶם פִּי כָּל אֶחָד מִחֻמְצָת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאִזְרַח הָאָרֶץ", יש לדקדק, מדוע כתבה תורה כרת בגר לפני אזרח הארץ, דהיינו ישראל, והרי בכל התורה כולה כתבה תורה ישראל לפני הגר, הן בקרבן פסח, כדכתיב (שמות יב, מח-מט) "וְכִי יִגֹּדֶר אֶתְּךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לֵה' הַמּוֹלֵד לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאִזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עֶרְל לֹא יֵאָכֵל בוֹ: תוֹרָה אַחַת הִי לְאִזְרַח וְלִגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם", והן בשאר מקומות, כדכתיב (במדבר טו, טז) "תוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפַּט אֶחָד הִי לְכֹסֶם וְלִגֵּר הַגֵּר אִתְּכֶם" ובעוד הרבה מקומות. וכדי לבאר זאת יש להקדים עוד דקדוק בפרשה זו, דהנה כתבה תורה כאן חיוב כרת למי שאוכל חמץ בפסח, ולא כתבה תורה כרת (בפרק יב) למי שאינו מקריב קרבן פסח, וביותר תימה, דבפרשת בהעלותך (במדבר ט, יג) כתבה תורה כרת למי שאינו מקריב קרבן פסח, כדכתיב "וְהָיָה אִשֶּׁר הוּא טָהוֹר וּבְגָדָיו לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמִּיּוֹת פִּי קִרְבָּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ חֲטָאוֹ יִשָּׂא הָאִשִּׁי הַהוּא", ומאי שנא מפסח מצרים דלא כתבה תורה כרת, ובדין חמץ במצרים כתוב כרת. ובאמת תניא בתוספתא פסחים (ח, יא) דלא היה חייב כרת מי שלא הקריב קרבן פסח במצרים, וז"ל: "אילו דברים שבין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים אין חייבין עליו כרת פסח דורות חייבין עליו כרת", והדבר צריך טעם.

דפירש רבינו בפרק ב, ח-ט מיסודי התורה, שאין צורות האדם מחוברת מהיסודות רק נתונה מאת ה' מן השמים, לכן בהפרד החומר לא תאבד הנפש, יעוין שם. לכן נפש הבהמי שהיא מתהווה מהיסודות, היא יורדת למטה, כמו שאמר בקהלת (ג, כא), וזה שאמר לכל נפש שהוא לבדו, יעשה, לא לנפש הבהמה (ביצה כא, ב), שהוא רק בהתקיים החומר, לא לבדו, ודו"ק¹⁰.

"אין צורת הנפש הזאת מחוברת מן היסודות כדי שתפרד להם, ואינה מכח הנשמה, עד שתהא צריכה לנשמה כמו שהנשמה צריכה לגוף, אלא מאת ה' מן השמים היא, לפיכך, כשיפרד הגולם שהוא מחובר מן היסודות, ותאבד הנשמה מפני שאינה מצויה אלא עם הגוף, וצריכה לגוף בכל מעשיה, לא תכרת הצורה הזאת, לפי שאינה צריכה לנשמה במעשיה, אלא יודעת ומשגת הדעות הפרודות מן הגולמים, ויודעת בורא הכל, ועומדת לעולם ולעולמי עולמים, הוא שאמר שלמה בחכמתו (קהלת יב, ז) 'וישוב העפר על הארץ כשהיה, והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה' עכ"ל. [ומה שכתב שהנשמה אין לה קיום ללא הגוף, מתכוון לכח שנטע ה' בגוף להניעו, ואינה הנשמה שאנו אומרים. ובלשונינו, נשמה הוא הנפש והרוח שכותב הרמב"ם].

העולה מדבריו, דנפש הבהמה אינה יכולה להתקיים לבדה אלא בחיבור הגוף, אבל נפש האדם יכולה להתקיים בלא חיבור הגוף, והיא צורה ללא גולם, מלבד הנפש הבהמית שיש לאדם.

ועל פי זה יתבאר היטב כונת התורה, דהא דכתיב "הוא לבדו", אין הכוונה על עשיית המלאכה, שהיא לבדה תעשה, אלא עולה על הנפש הכתוב בפסוק, וכך פירוש הכתוב "אֶף אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ", ולא יזה נפש אמרתי שיעשה מלאכה, "הוא לבדו", לנפש שיכולה להתקיים לבדו, [ונפש גם לשון זכר], בלא חיבור הגוף, רק לנפש זו "יַעֲשֶׂה לָכֶם", ולא לנפש שאין לה קיום אלא עם חיבור הגוף, דהיינו בהמה.

[ובאמת, לבשל ביום טוב לבהמה, הוא מחלוקת תנאים בביצה (שם), והיא שיטת רבי יוסי הגלילי, וכן פסק המחבר בהלכות יום טוב (אורח חיים תקיב, ד), אבל לרבי עקיבא מותר לעשות מלאכה לבהמות, ודברי המשך חכמה לפי שיטת רבי יוסי הגלילי בלבד. ואל תתמה על דבריו, מדוע לא אמרו זאת חז"ל, דאין דרך חז"ל לומר פירוש בהלכה על פי סודות הבריאה].

¹⁰ תמצית דבריו: הא דכתיב "הוא לבדו", אין פירושו שמלאכה זו בלבד, דהיינו אוכל נפש, יעשה לבדו. אלא עולה על הנפש, ובא

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

משה כבהמה בבקעה וכצאן אחרי הרועה, ובזה זכו לקבל התורה, ולהיות עם ה', ושכינתו עליהם. ואם כן, הגר שבא לחסות תחת כנפי השם, ורוצה להכנס בתוך ישראל, ואינו אוכל מצה רק חמץ בפסח, ואינו חפץ דבר שעבורו זכו למעמד האלקי ולקבל התורה, ודאי דהוא נכרת, אלא אף ישראל גם כן נכרת, אבל בפסח וכל התורה כולה, תורה אחת לכם ולגר (במדבר טו, טז) ונכרתה מכם ומהגר, וכן בכל התורה כתוב אזרח קודם לגר, רק כאן כתוב גר קודם, משום שעל ידי בטחון שלא ביקשו ולא הכינו מזון ויצאו בחפזון והאמינו בה', זכו להר סיני, ולהעשות ישראל, ואם כן על הגר פשוט קודם, שבלא זה אינו שייך אל העם הישראלי, והוא לא זו אף זו, שאף ישראל נכרת כיון שאינו משתבח בתהלתו ותפארתו, שאבותיו היו מאמינים ובוטחים בה', ואשרי להם ולזרעם¹².

ואינו מאמין בדבר שעל ידו זכו ישראל להכנס תחת כנפי השכינה, בודאי יכרת נפשו, לכן כתבה תורה כרת בגר קודם, דהדבר הפשוט כתוב קודם, בבחינת לא זו, דהיינו הגר דודאי חייב כרת אם אוכל חמץ, אלא אף זו, אפילו ישראל, שבזכות אבותיו זכה להיות תחת כנפי השכינה, אלא שאינו משתבח במה שאבותיו היו מאמינים ובוטחים בה', אפילו הוא יהיה בכרת אם יאכל חמץ, וכל זה שייך רק בכרת דחמץ, שעל ידי האמונה שעל ידי המצה זכו להכנס תחת כנפי השכינה, לכן הגר בודאי יהיה בכרת, כי הוא דבר רע בהחלט, להכנס מעצמו תחת כנפי השכינה, ולאכול חמץ. שעל ידי האמונה באכילת המצה, זכו ישראל להכנס תחת כנפי השכינה.

אבל בשאר מצוות התורה, פשוט שישראל בר כרת יותר מגר, שישראל, שאבותיו קבלו התורה עליהם ועל זרעם, והוא עובר עליהם בודאי חייב כרת, אבל גר שנכנס מעצמו למצוות התורה, הוה אמינא דאינו חייב כרת, לפיכך בכל התורה הגר לאחר הישראל, ומיושב הכל בס"ד.

[ומדברי המשך חכמה למדנו, שמצות אכילת מצה, אינה מצוה כשאר מצוות עשה, אלא היא יסוד כל התורה כולה. שכשאוכל מצה, הוא משבח הדבר שעל ידו זכו אבותיו לקבל את התורה, ולהיות עם ה', ושכינתו עליהם, וככל ששמח יותר, ניכר יותר פנימיותו וקרבתו לה', לכן אכילת מצה היא בחינה עד כמה האדם קרוב לאלוקיו].

¹² תמצית דבריו: על ידי אמונת ישראל בה', לצאת למדבר בלא לשאול מה יאכלו, זכו לקבל את התורה, ולהיות השכינה עמם,

פסח [במצרים] לא כתב כרת, [רק בפרשת בהעלותך (ט, יג)]. משום דאם לא יעשו פסח, יבא המשחית לנגוף (פסוק יג), ויהא מת מעצמו, ופשוט. ולכן אמרו בתוספתא (ח, יא) דפסח מצרים אין עליו כרת, יעוין שם. ודע, דהאמונה בה' בעשיית פסח, היתה בדבר שיבוא הבחינה תיכף אם לא יתקיים דבר ה' בלילה הזה, אבל ענין המצה שאנו אוכלים, על שלא הספיק בצקם להחמיץ (פסחים קטז, ב). והנה השם יתברך ציוה אותם על כסף וזהב ושמלות (שמות ג, כב), והיו מכינים עצמם לילך למדבר לחוג חג ולעבוד ה', ועל מזון לא הכינו להם מאומה, ולא שאלו את משה למה על שמלות צויתנו, ואיך לא נכין מזונות ולכת בארץ לא זרועה, אשר בטחון ואמונה כזאת הוא מפליא פלאות, ובזכותם אחרים באים, כמו שאמר זכרתי לך חסד נעורידך כו' [סנהדרין קי, ב], והוא סיפור שבחא דישראל שלא הכינו מזון, והלכו אחרי

ומבאר המשך חכמה, דהטעם שלא היה חייב כרת בפסח מצרים, כיון שבלאו הכי, מי שלא עשה פסח, מת מעצמו מיד, כדכתיב בקרא (שמות יב, יב-יג) "וְעַבְדֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהַפִּיטִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה וְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֲשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה' : וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַפִּתִּים אֲשֶׁר אֲתֶם שִׁם וְרֵאִיתִי אֶת הַדָּם וּפְסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא יְהִי בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַפְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", מה שאין כן באכילת חמץ. והשתא מבואר היטב מדוע רק בפסח מצרים לא היה כרת, אבל בחמץ במצרים, ובפסח לדורות יש כרת.

הנה נתבאר, דאכילת פסח הוא על דבר שתבוא בו הבחינה מיד, שאם לא יעשה קרבן פסח ימות, אבל אכילת חמץ היה על אמונת ישראל בה' שיצאו למדבר, ולא שאלו את משה למה על שמלות צויתנו, ואיך לא נכין מזונות וללכת בארץ לא זרועה, אשר בטחון ואמונה כזאת הוא מפליא פלאות, ובזה זכו לקבל התורה, ולהיות עם ה', ושכינתו עליהם. ולא רק לעצמם זכו אלא אף לדורות הבאים אחריהם, דהנה רבי עקיבא אמר בסנהדרין (קי, ב) שדור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, ואמרו על זה בגמרא (שם) "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שבקה רבי עקיבא לחסידותיה, שנאמר (ירמיהו ב, ב) 'הלך וקראת באזני ירושלים לאמר, זכרתי לך חסד נעורידך, אהבת כלולתיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה', ומה אחרים באים בזכותם - הם עצמן לא כל שכן" ע"כ.

לפיכך, הגר שבא לחסות תחת כנפי השכינה מעצמו, ואוכל חמץ בפסח,

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

מד, יב) ויחפש וימצא, הרי אחר החיפוש מקרי מציאה, וכאומר, אם תחפש לא תמצא שאור, ומזה למדנו שצריך לחפש אם יש חמץ, ואז תדע כי לא ימצא, אחר החיפוש, [ולפירוש זה בדיקה מן התורה (מאירי ור"ן פסחים ב, א)], ולכן דוקא בבתיכם, אבל בחצרות אינו צריך לחפש ולבדוק, דהעורבים אוכלים אותם, וכדאמר רבא (פסחים ח, א). והכותים טעי בזה, דהם משהין חמץ

שאינו יודע שיש חמץ ואינו רואה בעיניו, אלא צריך בדיקה מהתורה וחיפוש, ולא הביאו מקור מלשון התורה למצות בדיקה.

ועל פי המבואר, דלשון ימצא הוא לאחר חיפוש, מצאנו מקור בלשון התורה למצות בדיקה, דבכונה כתבה תורה "לא ימצא", ללמד, שלא די שאין ברשותו חמץ, אלא צריך שלא ימצא אחרי חיפוש, דהיינו שמצוה עליו לבדוק, שלשון לא ימצא הוא רק לאחר בדיקה, דהיינו לאחר חיפוש. ועל פי זה מיושב מדוע מודקדק הכתוב לכתוב "בתיכם" דרבא אמר בפסחים (ח, א) "חצר אינה צריכה בדיקה, מפני שהעורבין מצויין שם", לפיכך במקום שחייבה תורה בדיקה, כתבה תורה בתיכם דרך בתיכם יש חיוב בדיקה ולא בחצרות, וכדי שלא תטעה שאין איסור חמץ בחצרות ובכל גבולך, כתבה תורה להלן (יג, ז) "ולא ירצה לך חמץ ולא ירצה לך שאר בכל גבולך", דבכונה לא כתוב שם "ימצא", דבא ללמד על איסור חמץ גם בחצרות, ולכן כתוב "גבולך", ללמד על איסור חמץ בכל מקום, ומיושב כל הדקדוקים בס"ד.

וכל זה הוא על פי הקבלה האמיתית, שקבלנו בביאור הכתובים פה לפה עד משה רבינו ע"ה מסיני מפי הגבורה, והנה הוא גם מוכח בפשט הכתובים. אבל הכותים הכופרים בתורה שבעל פה, דרשו מעצמם, דמהא דכתיב הכא בתיכם, מותר להשהות חמץ בחצר, והוא טעות, דבכתוב להלן (ז, יג) מפורש דאסור להשהות חמץ בכל גבולך, דכתיב "ולא ירצה לך חמץ ולא ירצה לך שאר בכל גבולך", ואין סתירה בין הכתובים, דלמדו חז"ל בפסחים (ה, ב) גזירה שוה שאור שאור, ללמד שכל הדינים שיש כאן יש שם, [אלא שמכל פסוק למדו דינים אחרים כמבואר בברייתא, ואין כאן המקום להאריך בזה], וכיון שהכותים טועין בזה, אמרו בירושלמי פסחים (פרק א הלכה א) "כותים כל זמן שעושין מצתן עם ישראל, נאמנין הן על ביעור חמץ, אם אינן עושין מצתן עם ישראל, אינן נאמנין על ביעור חמץ. אמר רבי יוסה, הדא דתימר בכתים, אבל בחצירות חשודין הן, דאינון דרשין [שמות יב יט] לא ימצא בתיכם לא בחצרותיכם" ע"כ.

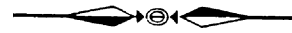
[לז]

יב, יט) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ:

מדוע כתוב לשון לא ימצא ולא כתוב לא יראה, ומדוע דוקא בבתיכם.

יב, יט) שאור לא ימצא בבתיכם. פירוש¹³, דאשכחן (בראשית

ולהיות עם ה', הם וזרעם אחריהם, כדכתיב (ירמיהו ב, ב) 'ה'לך וקראת באזני ירושלים לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורך אהבת פלוליתך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרעה', לפיכך, הגר שמעצמו בא להכנס תחת כנפי השכינה ולהיות מישראל, ואינו אוכל מצה אלא חמץ, בודאי יהיה נכרת מה', שהרי אינו מאמין בדבר שעל ידו נכנסו ישראל להיות עם ה', לכן בחמץ פשוט יותר שהגר חייב כרת, מישראל, שרק אינו משתבח במה שאבותיו זכו להם ולזרעם.

[לז]

¹³ [לז] תוכן דבריו, על הפסוק (שמות יב, יט) "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ" יש לדקדק: א. מדוע כתוב לשון "ימצא" שמשמעו מציאה, ולא כתוב בפשיטות לא יראה. ב. מדוע כתוב "בתיכם" שמשמעו דוקא בבתיכם יש איסור חמץ ולא בחצר וכדו'. ג. מדוע להלן (שמות יג, ז) כתוב לשון "יראה" ולשון "גבולך", דמשמעו בכל רשותך, ולא דוקא ביתך, דכתיב "ולא ירצה לך חמץ ולא ירצה לך שאר בכל גבולך".

ומבאר המשך חכמה, דלשון ימצא משמעו אחרי חיפוש, דמציאה באה אחרי חיפוש, כדכתיב (בראשית מד, יב) "ויחפש בגדול החל ובקטן פלה וימצא הגביע באמתחת בנימן", [וכן כתיב (בראשית לא, לה) "ויחפש ולא מצא את התרפים", דמציאה יכולה להיות רק לאחר חיפוש, וכן לשון לא ימצא הוא אחר חיפוש, שלפעמים לא מוצא].

והנה רוב רבותינו הראשונים (מאירי ור"ן פסחים ב, א) רש"י והרמב"ם על פי הר"ן (שם, ועוד), סוברים, שאם לא ביטל את החמץ, והוא שלו, מהתורה חייב בדיקה כדי לצאת ידי חובת מצות ביעור חמץ, ולא די בכך

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

בְּעֶרְבֵי תֹאכְלוּ מִצֵּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֲדָשׁ בְּעֶרְבֵי: (יב, יט)
שְׂבַעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְיֵכֶם כִּי כָּל אֶכֶל מִחֻמָּצַת וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעֵדֶת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֶזְרָח הָאֶרֶץ:

מדוע בפסוק יט לא כתוב שיש כרת "שבעת ימים"

(יב, יט) כל אוכל מחמצת ונכרתה כו', לא¹⁵ כתוב כאן מיום הראשון עד יום השביעי, כמו שכתב לעיל (פסוק טו) ונכרתה כו' מישראל מיום הראשון כו', ורק גבי אכילת מצה כתב (פסוק יח) עד יום אחד כו'. משום דהכא מסיים בגר ובאזרח, ובגר, יתכן שאם נתגייר בתוך הפסח, הלא אז לא יהיה בו הדין דחיוב כרת רק מיום שנתגייר, לפיכך לא כתב כאן מיום הראשון. ועיין סוכה

ומבאר המשך חכמה, דכיון שכתוב כאן "ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ", וגר אינו בהחלט בכרת שבעה ימים אם אוכל חמץ בפסח, כגון שנתגייר בתוך ימי הפסח, לפיכך כאן לא כתבה תורה מנין הימים.

והנה בסוכה (כו, ב) נחלקו רבי אליעזר וחכמים בדין סוכה שאולה, ובדין עשויים סוכה בחול המועד. דחכמים סוברים שסוכה שאולה מותרת, וסוברים שמותר לעשות סוכה בחול המועד. ורבי אליעזר סובר שסוכה שאולה פסולה, ואסור לשעות סוכה בחול המועד. ומהפסוק (ויקרא כג, מב) "בפסח תשבו שבעת ימים כל האזרח בן ישראל ישבו בפסח", דרשו חכמים מריבוי הכתוב "כל" האזרח, ללמד שסוכה שאולה כשרה, ורבי אליעזר דפוסל סוכה שאולה, מפרש ד"כל" האזרח בא ללמד, דבאופן שלא היה חייב לפני חול המועד, כגון גוי שהתגייר בחול המועד, או קטן שהגדיל בחול המועד, שעושים סוכה בחול המועד.

ולפי זה יש להקשות, כיון דהכא לא כתיב "כל" האזרח, מנלן באמת דגר שנתגייר בפסח חייב כרת. אבל באמת לא קשיא מידי, דמבואר בסוגיא התם, דרבנן סוברים, שכיון שאמרה תורה שמותר לעשות סוכה בחול המועד, ממילא ידעינן שגר שנתגייר בחול המועד, וקטן שגדל בחול המועד, עושה סוכה בחול המועד, ולפי זה, הוא הדין הכא, כיון שיש איסור כרת בכל יום, וישראל שאכל באחד מן הימים חייב כרת, ממילא ידעינן דהוא הדין גר שנתגייר בתוך הפסח, וקטן שהגדיל בתוך הפסח, ואין צריך יתור קרא לזה. ולפי זה, לאו דוקא גר שנתגייר, אלא הוא הדין קטן שהגדיל, וכל זה נלמד מהסוגיא בסוכה, לפיכך כתב לעיני שם.

בחצר, דאינון דרשי בבתיכם ולא בחצריכם (ירושלמי פסחים א, א), וזה אינו, דנפקא לן מלא יראה (יג, ז), ושם, בכל גבולך כתיב, וילפינן (פסחים ה, ב) שאור שאור, ועיין ירושלמי ריש פסחים (א, א), אבל בחצירות חשודין הן כו' ודו"ק. כן נראה לי על דרך הפשט¹⁴.

[לח]

(יב, טו) שְׂבַעַת יָמִים מִצֹּת תֹאכְלוּ אֶף בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבֵּיתְכֶם כִּי כָּל אֶכֶל חֻמֶץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי: (יב, יח) בְּרִאשׁוֹן בְּאֶרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ

¹⁴ תמצית דבריו: פסוק זה בא ללמד, דמצוה מהתורה לבדוק אחר החמץ, ואינו יוצא ידי חובת ביעור חמץ בידיעה בעלמא, שאינו רואה את החמץ, דלשון ימצא, אינו אלא לאחר חיפוש, דהיינו בדיקה, ולכן כתוב דוקא בתים, דבחצר אין צורך לבדוק, דהעורבין אוכלים את החמץ שבחצר.

[לח]

¹⁵ [לח] תוכן דבריו, שני פסוקים נאמרו על עונש כרת למי שאוכל חמץ בפסח, האחד כאן, דכתיב (שמות יב, יט) "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתים כי כל אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ", ולעיל (פסוק טו) "שבעת ימים מצות תאכלו אף ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי". [ומבואר במכילתא (מסכתא דפסחא פרשה י) ומובא בפסחים (מג, א), דפסוק אחד בא ללמד על חמץ ואחד על שאור]. ויש לדקדק, מדוע לעיל בפסוק טו מפרש הכתוב את הימים שחייב כרת, שהוא מיום הראשון ועד יום השביעי, וכאן בפסוק יט אינו מפרש את הימים שחייב כרת. וביותר יש לתמוה, שלענין מצות אכילת מצה, אף על פי שכבר מפורש בפסוק טו שהמצוה היא שבעת ימים, חוזר הכתוב ומפרש להלן בפסוק יח שהוא שבעת ימים, ולא עוד, אלא שמפרט בדיוק את התאריכים, דכתיב "בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחודש בערב".

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

(יב, יט) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיהם כי כל אכל מחמץ

ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ:

מדוע צריך הכתוב לפרש חיוב בגר, ואינו בכל מקום בתורה

(יב, יט) מכילתא (י, ג) בגר ובאזרח הארץ. לפי¹⁷ שהוא מעשה

הלכתא, קרא למה לי - לרבות את הגרים. סלקא דעתך אמינא: האזרח בישראל (ויקרא כג, מב) אמר רחמנא ולא את הגרים, קמשמע לן" ע"כ. ובזה מיושב מה שנתקשו התוס' בסוכה (שם, ד"ה לרבות), מדוע בהרבה מקומות בש"ס שכתוב בתורה "ישראל" צריך ריבוי מיוחד לגר, ובהרבה מקומות שכתוב "ישראל" אין צריך ריבוי לגר. ולפי המבואר במכילתא לא קשיא מידי, דבכל המקומות שצריך ריבוי לגר כתוב "מעשה בישראל", ובשאר המקומות שלא צריך ריבוי לגר לא כתוב "מעשה בישראל".

והמשך חכמה קיצר מאוד בדבריו, וכדי לעמוד על עומק כונת המשך חכמה, יש להביא לשון התוס', ולבאר בכל מקום ומקום, האם הוא "מעשה בישראל" או לא. והם חילוקים דקים מאוד, והמשך חכמה לרוחב בינתו לא האריך בזה.

וז"ל התוס' בסוכה (כח, ב) "לרבות הגרים. דסלקא דעתך ישראל ולא גרים. כי האי גוונא אשכחן פרק כל המנחות באות (מנחות סא, ב) גבי תנופה, דאמרינן, אין לי אלא בני ישראל (ויקרא ז, כט), גרים ועבדים משוחררים מניין, תלמוד לומר המקריב (שם). וכן בפרק הערל (יבמות עד, ב), ובסוף פרק קמא דכריתות (ז, ב), דבר אל בני ישראל אשה כי תזריע (ויקרא יב, ב), אין לי אלא בני ישראל, גירות ושפחה משוחררת מניין, תלמוד לומר אשה (שם). ותימה, דבפרק אלו הן הנחנקין (סנהדרין פו, א) גבי גונב נפש, אמרינן בני ישראל (דברים כד, ז) למעוטי למי שחציו עבד וחציו בן חורין, אבל כולו משוחרר לא ממעט מבני ישראל. וכן בפרק בנות כותים (נדה לד, א) בני ישראל (ויקרא טו, ב) מטמאין בזיבה, ואין הנכרים מטמאין בזיבה, אבל גרים ומשוחררים לא ממעטי. וכן במנחות בפרק שתי מדות (צג, א) בני ישראל (ויקרא א, ב-ד) סומכין, ואין הנכרים סומכין, אבל גרים ומשוחררים סומכין. ובפרק קמא דערכין (ה, ב) בני ישראל (ויקרא כז, ב) מעריכין, ואין הנכרים מעריכין. ושם בכל הני יש שום רבוי, דמריבין גרים ומשוחררים" עכ"ל התוס'.

הנה בסוכה כבר נתבאר דהוא מעשה בישראל. והביאו התוס', דכהאי גוונא אשכחן בתנופה, דצריך ריבוי לגר, דכתיב (ויקרא ז, כט-ל) "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמִּקְרִיב אֶת זִבַּח שְׁלָמֵי לַיהוָה אֶת קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵי לַיהוָה

כו, ב ופשוט¹⁶.

[לט]

¹⁶ תמצית דבריו: הא דלא כתיב בפסוק יט "שבעת ימים", ובפסוק טו כתוב דיש כרת שבעת ימים על אכילת חמץ, ובפסוק יח כתוב תאריך הימים שחייב לאכול מצה, ורק כאן לא כתוב, כיון שבקרא הכא כתוב "גר", ובגר יתכן שלא יהיה כרת באחד משבעת הימים, כגון שהתגייר בתוך ימי הפסח.

[לט]

¹⁷ [לט] תוכן דבריו, על הפסוק (שמות יב, יט) "שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיהם כי כל אכל מחמץ ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ", יש לדקדק, מדוע צריך הכתוב לפרש דגר חייב כרת, ובהרבה מקומות בתורה לא מצאנו חיוב מיוחד לגר, אף על פי שגר חייב בכל מצוות התורה.

ושאלה זו שואל המכילתא כאן (בא - מסכתא דפסחא פרשה י) וז"ל "בגר ובאזרח הארץ. לפי שהוא מעשה בישראל, צריך להביא את הגרים. אף בכל מקום שהוא מעשה בישראל, צריך להביא את הגרים" ע"כ. פירוש, בכל התורה אין צריך לפרש דגר חייב, דגר ישראל הוא לכל דבר, ומה שחייב ישראל חייב גר, אבל כאן, דכתבה בפירוש שהמעשה, דהיינו הכרת, יהיה בישראל, כדכתיב "ונקרתה הנפש ההוא מעדת ישראל", לפיכך הוצרך הכתוב לרבות גר, שלא תאמר דדוקא ישראל חייב, וכן בכל מקום שכתוב בתורה "מעשה בישראל", צריך ריבוי לגר, אבל במקום שכתוב ישראל, ולא כתוב "מעשה בישראל", או שכתוב "ישראל" לפני כן, אבל הפסיק בין המעשה לישראל במילה "איש" או "אדם", שאינו "מעשה בישראל", אין צריך ריבוי לגר, דגר בכלל ישראל. זה פירוש המכילתא.

והנה גם במצות סוכה כתוב "מעשה בישראל", דהיינו ישיבת סוכה, כדכתיב (ויקרא כג, מב) "בספת תִּשְׁבוּ שְׁבַע יָמִים כָּל הָאֲזָרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֻכּוֹת" [ודרכו של המשך חכמה בהרבה מקומות שאינו מביא לשון הכתוב מדוייק]. כיון דכתיב מעשה הישיבה בישראל, צריך לרבות גר, לפיכך אמרו חז"ל במסכת סוכה (כח, ב) וז"ל "והשתא דאמרת סוכה

משך חכמה

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה

כג, מב), ומעשה בישראל, וכן יש ליישב כאן. ועיין ברכי יוסף אורח חיים סימן תרמ, א ודו"ק. ולפי דבריו צריך לומר דהכא צריך לכתוב בפירוש, והבן¹⁸.

המבואר לא קשיא מידי, ד"איש" הפסיק בין ישראל להפלאה דערכין, לפיכך אין זה "מעשה בישראל", ולכן לא ממעטינן גר מדכתיב ישראל. עד כאן הוא ישוב כל המקומות שהביאו התוס', על פי שיטת המכילתא, ועל פי ביאור המשך חכמה. אבל התוס' לא חילקו בזה, ולא סבירא להו שיש לחלק בין מעשה בישראל או לא, לפיכך הוקשה להם בכל המקומות, ולשיטתם תירצו (שם) "ושמא בכל הני יש שום רבוי, דמרבין גרים ומשוחררים", מבואר, דלדבריהם בכל מקום שכתוב ישראל יש למעט גר, אלא שיש ריבוי בכל מקום לגר, ובכל המקומות שלא דרשו חז"ל למעט גר, יש איזה ריבוי לרבות גרים ומשוחררים. ובברכי יוסף (אורח חיים תרמ, א) כתב דמאי דמספקא להו, הוא ודאי כן הוא, שבכל המקומות שהביאו התוס', יש ברייתות מפורשות לרבות גרים.

והשתא לפי זה יש ליישב, מה ביאור המכילתא. וצריך לומר דהתוס' מפרשים בדרך אחרת את המכילתא. דבאמת, בכל מקום שכתוב ישראל, יש למעט גר, ויש ריבוי לרבות גר בכל מקום שכתוב ישראל, אלא שהוקשה למכילתא, מדוע כאן ובסוכה מפורש בכתוב גר, ובשאר מקומות למדו גר רק מריבוי, ועל זה כתב המכילתא "לפי שהוא מעשה בישראל, צריך להביא את הגרים. אף בכל מקום שהוא מעשה בישראל, צריך להביא את הגרים", פירוש, שבמקום שכתוב "מעשה בישראל", והיינו מעשה ממש, כגון הכא ובסוכה, צריך הכתוב לחייב גר בפירוש.

¹⁸ תמצית דבריו: אמרו במכילתא, שבמקום שכתוב "מעשה בישראל", רק שם צריך לרבות לגר. פירוש, שכתוב מעשה המצוה על ישראל, רק אז מתמעט גר, אבל אם מוזכר בראש הפרשה "בני ישראל", לא מתמעט גר, דבכלל ישראל הוא. ומדברי התוס' משמע, שמפרשים, שבכל מקום שכתוב ישראל בפרשה מתמעט גר, אלא שיש ריבוי לרבות גר, ומה שאמרו במכילתא, הכונה לפרש מתי צריך הכתוב לפרש גר, ולא די בריבוי בלבד, זה במקום שכתוב המעשה מצוה בישראל ממש, אז לא סגי בריבוי, וצריך לפרש בכתוב גר.

בישראל, צריך להביא את הגרים, אף בכל שהוא מעשה בישראל. בזה אתי שפיר מה דנתקשו בעלי התוספות סוכה דף כח, ב (ד"ה לרבות) עיין שם, דשאני סוכה דישובו בני ישראל בסוכות (ויקרא

לְדִיו תְּבִיאֲנָה אֶת אֲשֵׁי ה' אֶת הַחֶלֶב עַל הַקֶּזֶה בְּבִיאָנוּ אֶת הַקֶּזֶה לְהַנִּיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לְפָנֵי ה' ע"כ, הנה, אף על פי שלא כתוב ישראל על מעשה ממש, מכל מקום, כיון דכתיב בני ישראל, ועל זה כתוב בפסוק הבא ידיו כו' להניף כו', ולא הפסיק ב"אדם" או ב"איש" בין ישראל למעשה, הרי זה מעשה בישראל, ובכל מעשה בישראל צריך פסוק לרבות גרים.

והוא הדין בטומאת לידה, דסמך ישראל למעשה, דכתיב (ויקרא יב, ב) "דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה פִּי תִרְיַע וְיִלְדָה זָכָר וְטָמְאָה שְׁבַע יָמִים כִּימֵי נִדַת דְּוֹתָהּ תִּטְמָא", לכן צריך ריבוי לגר. ואף על פי שכתוב "אשה" בין ישראל למעשה, ולהלן מבואר בערכין דכתיב "איש" בין ישראל למעשה, אינו נחשב מעשה בישראל, צריך לומר, דשאני אשה דאינו עולה על "בני ישראל" הזכרים, ואינו מפסיק ביניהם, לפיכך הוי מעשה בישראל, שמצוה ל"בני" ישראל, על אשה שתזריע שיזחרו בטומאתה.

והקשו התוס' מדוע בגונב נפש לא ממעטינן גר, מהא דכתיב ישראל. והנה בגונב איש כתיב (דברים כד, ז) "כִּי יִמְצָא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרָ בּוֹ וּמְכָרוֹ וְיָמַת הַגֹּנֵב הַהוּא וּבְעֵרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ", הנה הכא לא כתיב מעשה בישראל, דהמעשה עושה הגונב ולא הגנב, לפיכך, אף על פי שבגונב כתוב ישראל, מכל מקום אין זה "מעשה בישראל", לפיכך לא ממעטינן גר מהא דכתיב ישראל, ומיושב קושיית התוס'.

וכן הקשו מדוע לא ממעטינן גר מטומאת זיבה, והנה כתיב בזיבה (ויקרא טו, ב) "דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ פִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זָבֹב טְמֵא הוּא", הכא אף על פי שכתוב מעשה בישראל, מכל מקום הפסיק במילים "איש איש" בין ישראל לזיבה, לפיכך אין זה מעשה בישראל, ואינו דומה לתנופה.

וכן הקשו מדוע בסמיכה לא ממעטינן גר, והא דכתיב ישראל, דכתיב (ויקרא א, ב) "דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אֲדָם פִּי יִקְרִיב כו' וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הַעֲלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו", ולפי המבואר לא קשיא מידי, דאדם הפסיק בין ישראל למעשה, לפיכך אין זה מעשה בישראל, ולכן לא ממעטינן גר מדכתיב ישראל.

וכן הקשו מדוע בערכין לא ממעטינן גר, מדכתיב (ויקרא כז, ב) "דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ פִּי יִפְלֵא נָדָר בְּעַרְפְּךָ נִפְשֵׁת לְה'", ולפי

